

УДК 007 : 304 : 070

ПОСТАТЬ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА У ПЕРІОДИЦІ СУМЩИНИ 1950–1980-Х РОКІВ

ЗВАГЕЛЬСЬКА Оксана,

аспірантка,

Сумський державний університет, вул. Римського-Корсакова, 2, Суми, 40007, Україна, e-mail: oksana.zvag@gmail.com.

Життя і творчість Т. Шевченка тісно пов'язані з Сумщиною: тут він неодноразово бував, тут створив низку поезій та картин, звідси мав чимало друзів, найзнаковішими з-поміж яких можна назвати П. Куліша, братів Лазаревських, Г. Вашкевича, подружжя Хрущових та ін. Відповідно тема зв'язків Т. Шевченка з краєм постійно знаходила місце на сторінках газетної періодики. Мета дослідження – вивчення впливу краєзнавчих матеріалів про Т. Шевченка, опублікованих у газетах Сумської області за 1950-ті – 1980-ті рр., на масову аудиторію в плані її соціалізації. Характеризуються газети «Ленінська правда», «Маяк комунізму», «Радянський прапор» за 1950-й – 1989-й рр.

Опрацьовано більше одинадцяти тисяч номерів указаних видань. Виявлено, описано та проаналізовано триста п'ятдесят публікацій різних жанрів про життя і творчість Т. Шевченка. Найчастіше повідомлялося про культурно-масові заходи, присвячені вшанування його пам'яті. Також газети писали про місце і роль Т. Шевченка в творчості митців Сумщини, про перебування в краї, зв'язки з уродженцями, а також аналізували його життя і творчість. Зазначені матеріали підготував 131 автор.

Ключові слова: Т. Шевченко, журналістика, літературне краєзнавство, соціалізація.

THE CHARACTER OF TARAS SHEVCHENKO IN THE PERIODICAL OF THE SUMY REGION IN THE 1950S AND 1980S

T. Shevchenko's life and creative activity are closely connected with the Sumy region: he visited the region numerous times, created a series of poetry pieces and paintings while being there, had more than a few friends among the locals, some of the most well-known of them being P. Kulish, the Lazarevsky brothers, H. Vashkevych, the Khrushchevs and others. The subject of T. Shevchenko's connection to the area has therefore frequented the pages of periodicals. The aim of the research – to study the influence of local lore materials about T. Shevchenko issued in the 1950s – 1980s in Sumy region newspapers, on the mass audience in terms of its socialization. Newspapers «Leninska pravda», «Maiak komunizmu», «Radianskyi prapor» issued in 1950 – 1989 have been characterized.

Over eleven thousand issues of the mentioned periodicals have been studied. Three hundred fifty publications of different genres about the life and creative activity of T. Shevchenko have been identified, described and analyzed. The majority of materials described mass cultural events devoted to honoring his memory. Newspapers also wrote about T. Shevchenko's place and role in the creative activity of Sumy region artists, about his stay in the area and his relations with the natives, as well as analyzed his life and creative activity. The mentioned publications were prepared by 131 authors.

Key words: T. Shevchenko, journalism, local lore literature study, socialization.

Вступ. У 1950–1980-ті роки газетна періодика належала до найпоширеніших засобів масової інформації. Завдяки її розповсюдженню будь-яка інформація швидко доносилася до широкого загалу. Безперечно, в означений період комуністична партія здійснювала суворий контроль, впливаючи на всі сфери суспільного життя. Тож ЗМІ, здебільшого засновані державними та партійними структурами, виконували, окрім інформаційних функцій, ще й пропагандистську. Однак пропаганда не завжди мала негативний характер. Як слушно зазначає В. Різун, «боїтися треба не впливу, а характеру й сили впливу» [1, с. 83]. У періодиці вміщувалося багато ма-

© Звагельська О., 2018

теріалів, спрямованих на прославлення чинного режиму, однак увага приділялась і підвищенню патріотичного духу, формуванню гордості за свій народ, любові до рідного краю. Так, зокрема, подавалися значні масиви краєзнавчої інформації. Саме тому публіцистичний дискурс другої половини ХХ ст. є цінною джерельною базою по вивченню соціально-комунікаційних практик історико-краєзнавчої тематики. І незважаючи на досить значну увагу до зазначеної проблеми, все ще залишаються мало дослідженими публікації з літературного краєзнавства на сторінках місцевих газетних видань.

Загалом публікації краєзнавчого характеру у пресі різних регіонів України вивчалися багатьма українськими вченими – істориками, філологами, літературознавцями, педагогами: І. Безкоравайний, Г. Бондаренко, Л. Винар, О. Діброва, Я. Ісаєвич, П. Корнієнко, Н. Коряковцева, В. Косик, В. Костомаров, М. Костриця, В. Кремень, С. Кульчицький, Г. Рудий, О. Савченко, В. Серебряй, І. Соколова, О. Тімець, В. Ткаченко та ін. Дослідження ж питань впливу краєзнавчих матеріалів на масову аудиторію в плані її соціалізації проводили переважно журналістикознавці, серед котрих Я. Верменич, Н. Волобуєва, В. Габор, М. Гримич, О. Мукомела, С. Квіт, М. Романюк, В. Садівничий, Н. Сидоренко, О. Школьна, Д. Яхричев та інші.

Метою пропонованої наукової праці є вивчення впливу краєзнавчих матеріалів про Т. Шевченка, опублікованих у газетах Сумської області за 1950-ті – 1980-ті роки, на масову аудиторію в плані її соціалізації. *Об'єкт дослідження* – газети «Ленінська правда» (Суми), «Радянський прапор» (Конотоп), «Маяк комунізму» (Кролевець). Відповідно за *предмет* обираються газетні тексти. *Завдання* бачимо в тому, щоб: проаналізувати контент, простежити авторів публікацій, вивчити проблемно-тематичну спрямованість матеріалів.

Методологія дослідження. Під час вивчення питання представлення життя і творчості Т. Шевченка в періодиці Сумщини використані такі загальнонаукові методи: актуалістичний, описовий, історичний, біографічний, аналіз, контент-аналіз та інші. Застосовувався також загальнонауковий метод добору й систематизації матеріалу, який реалізований через прийоми та процедури: а) реєстру газетних публікацій літературно-краєзнавчого характеру на Сумщині; б) упорядкування зібраних матеріалів (статей, архівних документів) для роботи. Завдяки біографічному методу реконструйовано основні періоди життя і творчості краєзнавців Сумщини, зокрема М. Данька, П. Охріменка, В. Терлецького, І. Рябенка, А. Гризуна, П. Сапухіна, М. Сереженка та ін. За допомогою методу емпіричного дослідження проведено аналіз публікацій, де висвітлювалися життя і творчість Т. Шевченка, його зв'язки з Сумщиною.

Результати й обговорення. На Сумщині здавна шанували й ушановували пам'ять Великого Кобзаря. Так, у 1918 р., за часів гетьманату, в Ромнах відкрито пам'ятник Т. Шевченку роботи у майбутньому широко відомого скульптора і режисера І. Кавалерідзе. На початку 1920-х років у Сумах створено історико-художній музей, у колекцію якого, завдяки зусиллям засновника і першого директора Н. Онацького, «надходять твори і самого Т. Шевченка, і художників його доби» [2, с. 3].

Великий поет неодноразово бував у наших краях: відвідував Глухів, Кролевець, Лебедин, Ромни, село Гирівка (нині Шевченкове Конотопського району). Серед його друзів і добрих знайомих – брати Лазаревські з Конотопщини, Ткаченки – з Охтирщини, Залеські – з Лебедина, лихвинське подружжя Хрущових, роменчанин Г. Вашкевич, уродженець селища Вороніж П. Куліш, відомий історик М. Маркевич та ін. Усі ці події знаходили відображення у періодиці Сумщини 1950–1980-х рр.

З метою аналізу образу Т. Шевченка у періодиці Сумщини 1950–1980-х рр. опрацьовано та згруповано за темами матеріали про життя та творчість поета, а саме відібрано номери газет з 1950 по 1989 р.

Для дослідження обрано обласну газету «Ленінська правда» (ЛП) та районні «Радянський прапор» (РП, м. Конотоп), «Маяк комунізму» (МК, м. Кролевець), оскільки

ки перебування на теренах Сумщини Т. Шевченка найбільше пов’язане з Конотопом і Кролевцем.

Газета «Ленінська правда», нині «Сумщина», видається з 17 серпня 1917 року. Із вересня 1952 р. до початку 1990-х виходила під назвою «Ленінська Правда». Протягом досліджуваного періоду (1950–1989 рр.) – орган Сумського обкому Комуністичної партії України і Сумської обласної Ради депутатів трудящих.

Газета «Радянський прапор», нині «Конотопський край», видається з квітня 1917 року. В аналізований період – орган парткому Конотопського виробничого колгоспно-радгоспного управління і районної Ради депутатів трудящих; Конотопського МК КП України, міської Ради депутатів трудящих; Конотопських міськкому та райкому Компартії України, міської і районної Рад депутатів трудящих Сумської області.

Газета «Маяк комунізму» (з січня 1991 – «Кролевецький вісник»), видається з 12 березня 1963 р. – орган партійного комітету Кролевецького виробничого колгоспно-радгоспного управління і районної ради депутатів трудящих; Кролевецького РК КПУ та районної ради депутатів трудящих.

Загалом за досліджуваний період (1950–1989 рр.) опрацьовано більше одинадцяти тисяч номерів указаних газет. Перелік висвітлюваних тем наведено в таблиці 1.

Таблиця 1

Основні теми газетних матеріалів	«Ленінська правда»	«Радянський прапор»	«Маяк комунізму»	Усього публікацій
1. Життя і творчість Т. Шевченка	31	15	3	49
2. Перебування Т. Шевченка на Сумщині	24	4	10	38
3. Зв’язки Т. Шевченка з уродженцями Сумщини	12	8	9	29
4. Т. Шевченко в творчості митців Сумщини	19	13	9	41
5. Матеріали про культурно-масові заходи, присвячені Т. Шевченкові	50	24	28	102
6. Вшанування пам’яті Т. Шевченка	32	20	19	71
7. Шевченко в житті Сумчан	7	8	5	20
Разом	175	92	83	350
Кількість авторів	40	29	62	

Як бачимо, різна увага приділялася наведеним темам. У газетах уміщено низку публікацій про події, що відбувалися не лише на Сумщині, але й на всьому радянському просторі. У багатьох матеріалах Т. Г. Шевченко зображений як революціонер-демократ, співець боротьби за свободу і братерство народів; під його іменем пропагувався комуністичний лад. Піднімалася тема його приватного життя, висвітлювався талант лірика-романтика та художника.

За період із 1950 по 1989 р. у зазначених виданнях нами виявлено, описано й проаналізовано 350 матеріалів, присвячених життю і творчості Т. Г. Шевченка. Варто наголосити на тому, що у ювілейні роки (1964-й та 1989-й) спостерігається значне підвищення уваги до особистості Т. Г. Шевченка. Так, у 1964 р. (150-річчя від дня народження) у «Ленінській правді» опубліковано загалом шістьдесят п’ять матеріалів; у 1989 р. (175-річчя від дня народження) – сорок один матеріал [3]. Схожа ситуація спостерігається у районних газетах. Також підвищена увага до постаті Т. Г. Шевченка спостерігається у 1961-му – 100-річчя з дня смерті.

Найбільша кількість матеріалів – про культурно-масові заходи, присвячені Великому Кобзареві (102) та про вшанування його пам'яті (71). Питому вагу мають публікації про життя і творчість (49), а також про місце і роль Т. Г. Шевченка в творчості митців Сумщини (41). Менше уваги приділено його перебуванню на Сумщині (38) та зв'язкам із уродженцями краю (29). І найменше матеріалів присвячено Шевченку в житті Сумчан (20).

Зазначені публікації підготував 131 автор: у ЛП – 40 авторів, РП – 29, МК – 62. Серед них письменники, журналісти, робітники, юнкори, краєзнавці, вчителі, історики, співробітники музеїв, мистецтвознавці, художники, фотоаматори та інші. В авторському складі також і відомі в області та Україні особистості: А. Гризун, М. Данько, Г. Діброва, І. Москальов, П. Кисленко, І. Корнющенко, П. Охріменко, І. Рябенко, П. Сапунін, М. Сереженко, В. Скакун, А. Соболев, М. Стожок, Ю. Ступак, В. Терлецький та ін.

Іван Петрович Рябенко (1905–?) – уродженець Конотопа. Самовідданий пошуковець: «працюючи на різних посадах завжди займався літературним краєзнавством» [4]. Провідною темою його роботи вважаємо дослідження, вивчення і найширшу популяризацію творчості Великого Кобзаря та інших письменників. За 40 років своєї творчої роботи написав та опублікував у різних газетах і журналах сотні цікавих і змістовних краєзнавчих, літературно-публіцистичних, фольклорних розвідок і статей. Основними серед них є: «Зустріч з Тарасом», «Безсмертні пісні Великого Кобзаря», «Всенародний пам'ятник», «Тарасів “Заповіт”», «Де Дніпро і кручі», «Т. Г. Шевченко в боротьбі з релігією», «Вінок Тарасові», «На землі Тарасовій», «Шевченко про Лермонтова», «Шевченківські місця в Оренбурзі» та багато інших. За активну участь у підготовці й проведенні 150-річчя від дня народження Т. Шевченка республіканський ювілейний шевченківський комітет нагородив І. П. Рябенка Почесною грамотою. Вже у похилому віці він переїхав до Одеси де й помер.

Загалом за досліджуваний період нами виявлено, описано та проаналізовано 21 публікацію І. П. Рябенка у газетах ЛП та РП.

Так, у статті «Вінок Тарасові» (ЛП, 03.01.0194 р.) розповідається про зустріч із дідом Микитою Мусійовичем, котрий на власні очі бачив, як перевозили труну з тілом Т. Г. Шевченка для перепоховання із Петербурга в Україну. Цікаво, що у цій статті розкривається маловідома грань таланту автора як тонкого майстра, не позбавленого поетичного хисту: «Весна була вже в повному розпалі. Біло-рожевим цвітом буяли садки... Опівдні увесь шлях від центру Батурина аж до поля в напрямку Борзни захряс народом... Вони прибули сюди з різних сіл і міст: Конотопа, Бахмача, Коропа, Нових Млинів, Митченка, Осічі, Гирівки, Вирівки, Попівки, Красного. Аж ось показали парокінні ресорні дроги, на яких стояла велика чорна труна, вкрита червоною китайкою і свіжими квітами та вінками... На кілька хвилин на перехресті Борзенського і Конотопського шляхів зупинилися... Люди обступили Тарасову труну, клали на неї вінки й квіти, піднімали малих дітей, підходили і цілували червону китайку, хрестились і плакали». Такою запам'ятав цю знакову подію тоді ще молодий Микита.

Розвідка ж «Лісова красуня» (РП, 28.01.1964 р.) розповідає про те, як Т. Г. Шевченко гостював у Лазаревських (1859 р., с. Гирівка). Дорогою до Петербурга Ф. М. Лазаревський та Т. Г. Шевченко заїхали відпочити до Платона Колодчевського в приконотопське село Гути. Поет із задоволенням слухав історії про минувшину краю.

Матеріал «Шевченківські місця в Оренбурзі» (РП, 25.07.1964 р.) окрім усього іншого акцентує увагу й на колі спілкування Кобзаря: «Т. Г. Шевченко познайомився з кращими представниками місцевої інтелігенції, серед яких були росіяни, казахи й українці – шанувальники його поезії (брати Лазаревські, С. Левицький, сім'я Чернишових, сім'я Михайлових). Міцно здружився з С. Сераковським, Б. Залеським та іншими політичними засланцями-поляками...».

У номері газети, присвяченій 150-річному ювілею, опублікована ще одна стаття І. П. Рябенка «Сторінки життя» (РП, 09.03.1964 р.), у якій наведені головні події з

біографії і творчості митця. Характерно, що в тому ж номері вміщено розповідь правнучки поета А. Красицької «Музейна кімната в Знаменці» (РП, 14.03.1964 р.), де висловлюється подяка І. П. Рябенку за збірку ювілейних матеріалів «У вінок Кобзареві».

І. П. Рябенко вивчав життя і творчість не лише Т. Г. Шевченка, а також митців, котрі присвятили свої твори поету. У матеріалі «Шевченкіана художника» (РП, 29.05.1964 р.) розповідається про нашого земляка художника В. І. Масика, котрий створив багато робіт, присвячених Великому Кобзареві: «Влітку 1962 року художник здійснив подорож по шевченківських місцях... та написав цикл художніх творів «Шляхами Тараса Шевченка», присвячений 150-річному ювілею від дня народження поета» (РП, 29.05.1964 р.).

До активних дослідників належить і Павло Андрійович Сапухін (1893–1970) – відомий на Сумщині краєзнавець та педагог. Він просто кохавсь у Шевченківській темі. Окремо надруковані його розвідки «Сумщина під пером і пензлем Т. Г. Шевченка», «Т. Г. Шевченко у друзів із Сумщини», «Т. Г. Шевченко на ярмарку в Ромнах» [5, с. 7]. Промовистий список публікацій у періодичних виданнях. У досліджуваній період нами виявлено, описано та проаналізовано 21 матеріал у газетах ЛП та РП. Так, привертають увагу матеріали «Невідомий автограф Т. Г. Шевченка» (ЛП, 10.03.1951 р.), «Т. Г. Шевченко у друзів з Сумщини» (ЛП, 11.09.1959 р.), «Сумщина під пером і пензлем Т. Г. Шевченка» (ЛП, 10.03.1961 р.), «Дві пісні» (ЛП, 12.01.1964), «Тарас на Сумщині» (ЛП, 09.03.1964 р.), «Лифинська зустріч Т. Г. Шевченка на Сумщині» (ЛП, 04.02.1967 р.), «Шляхами Тараса» (ЛП, 09.03.1969 р.) та ін.

У статті «Тарас на Сумщині» дослідник пише, що наш край був добре знайомий Шевченкові. Він неодноразово бував тут, мав друзів, знаходив сюжети для творів художнього слова і натуру для творів живопису. Припала поетові до серця і назавжди запам’яталася Сумщина з її доброзичливими жителями та чудовими краєвидами.

У статті «Дві пісні» вказує, що збереглося немало свідчень, із яких видно, що думка про одруження хвилювала поета. Почуття самотності краяло його серце, надишаючи на віршування:

Ой маю, маю я оченята –
 Нічого, матінко, та оглядати,
 Нікого, серденько, та оглядати!
 Ой маю, маю і рученята –
 Нікого, матінко, та обнімати,
 Нікого, серденько, та обнімати!
 Ой маю, маю і ноженята –
 Та ні з ким, матінко, потанцювати,
 Та ні з ким, серденько, потанцювати!

Ім’я Михайла Гнатовича Сереженка (1917–1989 рр.) добре відоме у Кролевіці, особливо його пам’ятають люди старшого покоління. Цей активний пропагандист вів копітку роботу по вивченню історії рідного краю, понад чверть століття займався краєзнавством. «З інтересом читали трудящі району його публікації про видатних людей Кролевещини на сторінках районної газети “Маяк комунізму”» – так пише про М. Г. Сереженка колектив газети у некролозі (МК, 05.10.1989 р.).

На сторінках газет «Ленінська правда» та «Маяк комунізму» у зазначені роки ми нарахували вісімнадцять публікацій М. Г. Сереженка, присвячених Т. Г. Шевченку.

Особливої уваги заслуговує серія матеріалів під загальною назвою «Великий Кобзар у нашому краї» у МК за 1964 рік. Так, у матеріалі «Перше знайомство» (МК, 23.01.1964 р.) розповідається про подорож Т. Г. Шевченка Україною у травні–грудні 1843 р. Поет був вражений страшною дійсністю, про що згодом писав: «О если бы я имел великое искусство писать! Я написал бы огромную книгу о гнусностях, совершающихся в с. Качановке». Ще кріпаком-підлітком Т. Г. Шевченка вивезено з України у Вільно, а потім до Петербурга. Знову побувати в Україні зміг лише че-

рез чотирнадцять років уже вільною людиною. Та, на жаль, його батьківщина була зовсім не такою, якою він пам'ятав її з дитинства. Вражений страшною дійсністю, Т. Г. Шевченко написав поему «Сон».

У статті «Знову в Україні» (МК, 25.01.1964 р.) М. Г. Сереженко описує другу подорож, що «справила на великого Кобзаря незабутнє враження». У повісті «Капитанша» він відобразив цю поїздку. Як пише автор, у «Глухові була довготривала зупинка. Шевченко оглянув місто, шукав, де стояла знаменита Малоросійська коле́гія, де палац гетьмана...». Під час цієї подорожі в квітні 1847 р. поета заарештовано на Дніпровській переправі й відправлено під конвоем до Петербурга.

Інша публікація М. Г. Сереженка «Друзі із Сумщини» (МК, 04.02.1964 р.) розповідає про дружбу великого Кобзаря з Лазаревськими. «Остання подорож Шевченка Україною пов'язана в певній мірі із знайомством з сім'єю Лазаревських, родовий маєток якої був у селі Гирівці (тепер село Шевченкове Конотопського району)». Поет потоваришував із Ф. М. Лазаревським під час заслання в Оренбурзі, врешті решт, у нього склалися близькі дружні стосунки з усією сім'єю Лазаревських. У своєму листі до матері Лазаревських Афанасії Олексіївни в жовтні 1858 року він писав: «Благородных сыновей Ваших я привык называть моими родными братьями, позвольте же и Вас называть моей родною, невиданною и истине любимой матерью».

У статті «Остання подорож» (МК, 13.02.1964 р.) краєзнавець розповідає про третю поїздку Т. Г. Шевченка Україною. «25 травня 1859 року Шевченко одержав потрібні документи і наступного дня виїхав на Україну... Він мріяв купити ділянку землі, оселитися, мати власну сім'ю, працювати...» Відвідав також Лазаревських у Гирівці, куди саме у той час приїхали Федір та Іван.

Привертає увагу розвідка М. Г. Сереженка «Історія одного автографа» (МК, 13.02.1964 р.), у якій розповідається історія примірника «Кобзаря», котрий було видано за життя поета. Шевченко надіслав його в Крелевець Глафірі Матвіївні Огієвській – сестрі братів Лазаревських – із подарунковим написом на титульній сторінці. Через 100 років цей примірник знайшли у родички Огієвських Т. В. Ленчевської. Невідомий автограф сфотографували і надрукували в обласній газеті «Ленінська правда». Згодом її син Ю. С. Ленчевський виїхав у Москву та забрав із собою «Кобзар». Подальша доля книги невідома.

Остання стаття серії публікацій М. Г. Сереженка «Великий Кобзар в нашому краї» – «Жалібний шлях» (МК, 13.02.1964 р.). Ідеться про останні дні поета, його похорон та перепоховання на Чернечій горі поблизу Канева.

В усіх публікаціях М. Г. Сереженко підкреслює безмежну любов Т. Г. Шевченка до України, бажання змінити життя бідних людей на краще.

Член спілки письменників СРСР, професор Сумського педагогічного інституту ім. А. С. Макаренка Павло Павлович Охрімченко (1919–1997 рр.) відомий як учений-філолог і педагог не лише в Україні – деякий час він працював у Гомельському педінституті (Білорусь), де й захистив докторську дисертацію у 1958 році. Його роботи з'являлися як у спеціальних, так і популярних виданнях [6, с. 3]. Упродовж багатьох років вивчав життя і творчість Т. Г. Шевченка. Зокрема отримав премію за дослідницьку статтю «Кобзареві традиції нашого краю» (ЛП, 27.03.1989 р.) як учасник конкурсу, оголошеного редакцією газети «Ленінська правда» з нагоди 175-річчя від дня народження Т. Г. Шевченка.

У статті ж «Невмируще слово» (ЛП, 03.02.1989 р.) він пише, що «творчість Т. Г. Шевченка близька нам насамперед своїм оптимістичним зарядом, по-народному щирою вірою в краще майбутнє – у щасливе життя вільних людей на всій землі». Науковець розповідає як революційна душа Кобзаря відбивається у його творчості. Тарас Шевченко завжди розумів необхідність боротьби за краще життя людей:

Роботящим умам,
Роботящим рукам

Перелогі орать,
Думать, сіять, не ждять
Роботящим рукам.
(«Тим неситим очам...»)

Автор також підкреслює, що «Тарас Шевченко відзначався непохитним правдолюбством, рідкісною прямоотою і безкомпромісністю. Взяти хоча б його характеристику багатьох явищ із історії України, яку впродовж віків «розпинали» й «доконували» великодержавці... З непогасною силою звучать у поезії Тараса Шевченка патріотичні мотиви і заклики, звернені не лише до його сучасників, а й наступних поколінь:

Наша дума, наша пісня
Не вмре, не загине...
От де, люде, наша слава,
Слава України!»

Загалом, на думку П. Охріменка, поезія Т. Г. Шевченка знаходить відгук у серцях чесних та мислячих людей, допомагає їм відстоювати інтереси народу.

Активним автором Шевченківської теми на сторінках «Ленінської правди» був і український письменник, поет, журналіст, бібліофіл, перекладач Микола Михайлович Данько (1926–1993). У своєму нарисі «Очі, віддані сонцю» (ЛП, 22.03.1964) для показу Т. Г. Шевченка він глибину, сміливість, розкутість авторської думки «органічно втілює у систему неповторних власних образів різних рівнів узагальнення» [8, с. 164]. У нарисі йдеться про фронтового лейтенанта Ф. Ледеяєва, який під час звільнення Канева від німецько-фашистських загарбників командував взводом, що мав штурмувати висоту, де стояв пам'ятник поету. Перед атакою воїн думає про Тараса Шевченка, адже «там, в Оренбурзькому краї, де лейтенант уперше побачив над головою сонце, його ім'я вимовляли майже з побожністю». Далі автор розповідає про підготовку бойової операції, переживання бійців, атаку, про те, як спалах вибуху снаряда осліпив лейтенанта, як він ще раз побачив пам'ятник Тарасові Шевченку зблизька, як захопили висоту... І саме образність дозволила авторові сказати про масштабне явище напрочуд точно, стисло й захопливо: «... Він віддав очі сонцю, щоб люди могли завжди милуватися і втішатися величним монументом, символом правди й боротьби» (ЛП, 22.03.1964 р.).

Інший автор – Анатолій Пилипович Гризун (1948–2018), український поет, літературознавець, журналіст і перекладач, член Національної спілки письменників, доцент Сумського державного педагогічного університету ім. А. С. Макаренка. У статті «Інтимна лірика Шевченка» (ЛП, 07.02.1989 р.) він привертає увагу читачів до неповторності душі Кобзаря «в таких рисах, як ніжність, лагідність, пісennість, щедрість». Кожен геніальний художник – наголошує автор – черпає натхнення з джерел, відомих лише йому, котрі забезпечують свіжість та неперебутність творинь для майбутніх читачів. «Т. Г. Шевченко не був однолюбом, як його італійські попередники Данте Алігері і Франческо Петрарка... У різні роки життя інтимні почуття Т. Г. Шевченка були спрямовані до різних жінок». Любов до них знайшла відображення в інтимній ліриці. Багато віршів поета вже стали народними піснями. Серед них «Защепетав жайворонок», «Сонце гріє, вітер віє», «Ой одна я, одна» та багато інших.

А. П. Гризун, аналізуючи інтимну лірику Т. Г. Шевченка, підкреслює те, що вірші «дуже й дуже відрізняються від творів цього жанру інших поетів. Перш за все, вони широкопланові. Ці вірші не просто змальовують об'єкт замилювання», але й підкреслюють обставини важкої долі поета:

Немає гірше, як в неволі
Про волю згадувать. А я
Про тебе, воленько моя,
Оце нагадую. Ніколи

Ти не здавалася мені
 Такою гарно-молодою
 [І] прехорошою такою,
 Так, як тепер на чужині,
 Та ще й в неволі. Доле! Доле!
 Моя ти співана воле!
 Хоч глянь на мене з-за Дніпра. . .

«Цей сильний вірш побудовано на паралелях і антитезах. Співзвучні слова не лише поєднуються, а й переходять в образи». Автор робить висновок, що жіноча лірика поета ближче стоїть до його ранніх романтичних балад, перегукується з адресними інтимними віршами Кобзаря. «Це, з одного боку, засвідчує певну єдність їхніх мотивів, а з другого, – приналежність одній творчій палітрі» (ЛП, 07.02.1989 р.).

Ще один відомий дослідник, який виступав на сторінках аналізованої періодики (загалом виявлено чотири матеріали) – Віктор Володимирович Терлецький (1936 року народження), «український письменник, публіцист, краєзнавець та літературознавець, член Національної спілки письменників України. Він багато років займається дослідженням діяльності славетного педагога К. Д. Ушинського, Т. Г. Шевченка, П. О. Куліша та літературно-історичної пам'ятки часів Київської Русі «Слова о полку Ігоревім»» [7, с. 3]. Так, у статті «Один з братів Лазаревських» (ЛП, 19.02.1989 р.) розповідає про знайомство та дружбу Шевченка із Лазаревськими, особливо з Олександром Миколайовичем, котрий згодом став відомим істориком та дослідником життя і творчості Шевченка. Автор наводить рядки зі «Щоденника» Т. Г. Шевченка за 29 березня 1858 р.: «На удивление симпатические люди эти прекрасные братья Лазаревские, и все шесть, как один, замечательная редкость». Також із великою пошаною ставився поет до матері Лазаревських – Афанасії Олексіївни, уродженої Лашинської. В. В. Терлецький пише: «Ще до очної теплої і зворушливої з нею зустрічі 21 серпня 1859 року у Гирявці поет у листі просив: «Благородних синів ваших я звик називати моїми рідними братами, дозвольте і вас називати мою рідною матір'ю, якої я не бачив, але щиро полюбив, та прийміть сердечний синівський поцілунок від глибоко люблячого вас Т. Шевченка».

Краєзнавець також розповідає, як О. М. Лазаревський доглядав поета в його останні дні. Саме наш земляк зробив першу спробу періодизації життєвого шляху Шевченка, записав спогади, відомості про поета та його родину: «Протягом усього подальшого життя історик О. Лазаревський постійно цікавився всім тим, що стосувалося спадщини Шевченка, організації його ювілеїв, вшанування пам'яті». У статті «Було багато друзів у поета» (ЛП, 05.03.1989) В. В. Терлецький розповідає про дружбу Т. Г. Шевченка з дітям народної просвіти П. Антоновичем, котрий входив до таємного Кирило-Мефодієвського товариства і за це був засланий на Кавказ.

Варто згадати відомого краєзнавця, історика, літератора, члена Національної спілки журналістів України та Всеукраїнської спілки краєзнавців, співробітника Роменського краєзнавчого музею Григорія Івановича Діброву (1950 р.н.). У газетах ЛП та РП нами виявлено, описано та проаналізовано сім публікацій автора. Особливої уваги заслуговує «Добрий приятель Тараса» (ЛП, 07.01.1989 р.), що розповідає про поміщика Г. С. Вашкевича, який сприяв археологічним дослідженням свого земляка М. О. Макаренка, усе життя збирав листи, малюнки, інші документи, пов'язані з життям і творчістю Т. Г. Шевченка. Як пише Г. І. Діброва, він «був однією з найсвітліших постатей серед плеяди шевченкознавців ХІХ–ХХ століття. А ще він був простою, доброю людиною, яка запам'яталася селянам навколишніх сіл гуманним ставленням до простого люду». Характерно, підкреслює автор, що Г. С. Вашкевич опікувався освітою селян, дарував книги, серед яких були і примірники «Кобзаря».

Висновки та перспективи. У процесі дослідження аналізувалися Сумська обласна газета «Ленінська правда», Кролевецька районна «Маяк комунізму», та Коно-

топська міськрайонна «Радянський прапор» за 1950-й – 1989-й рр. Опрацьовано більше одинадцяти тисяч номерів указаних видань. Виявлено, описано та проаналізовано 350 публікацій різних жанрів, присвячених життю і творчості Т. Г. Шевченка. Найбільша кількість матеріалів – про культурномасові заходи, присвячені Великому Кобзареві (102) та про вшанування його пам'яті (71). Питому вагу мають публікації про життя і творчість (49), а також про місце і роль Т. Г. Шевченка в творчості митців Сумщини (41). Менше уваги приділено його перебуванню на Сумщині (38) та зв'язкам із уродженцями краю (29). І найменше матеріалів присвячено Шевченку в житті Сумчан (20). Зазначені публікації підготував 131 автор: у ЛП – 40 авторів, РП – 29, МК – 62. Серед них письменники, журналісти, робітники, юнкори, краєзнавці, вчителі, історики, співробітники музеїв, мистецтвознавці, художники, фотоаматори та інші. Немало матеріалів зображує Т. Г. Шевченка як революціонерадемократа, а також переповідає давно відомі факти. Однак переважну більшість публікацій різнить щира повага та любов до поета. Вирізняються різножанрові матеріали А. Гризуна, М. Данька, Г. Діброви, П. Охріменка, М. Сереженка, П. Сапухіна, Ю. Ступака, В. Терлецького та ін., що виконані на рівні наукових розвідок.

Подальші дослідження дозволять розкрити всі соціально-комунікаційні практики історико-краєзнавчого вивчення Сумщини у крайовій періодиці 1950–1980 рр.

1. *Різун В. В.* Маси : тексти лекцій. – К. : Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2003. – 118 с.

2. *Шевченкіана* в колекції Сумського та Лебединського художніх музеїв : до міжнародного шевченківського свята «В сім'ї вольній, новій...»: каталог / Упоряд.: Г. В. Ареф'єва, С. І. Побожій, В. І. Кравченко. – Суми : Ред.-вид. відділ облуправління по пресі, 1993. – 28 с.

3. *Звагельська О.* Шевченківські ювілеї у періодиці Сумщини 1960-х – 1980-х років // Журналістська освіта на Сумщині: набутки й проблеми : матеріали Десятої міжнар. наук.-практ. конф. (Суми, 14–15 травня 2014 р.) / уклад.: О. Г. Ткаченко. – Суми : Сумський державний університет, 2014. С. 26–32.

4. *Іван Рябенко* : біобібліогр. покажч. / [підгот. О. К. Линник ; ред. С. І. Отенко] ; Обл. комун. закл. «Сум. обл. універс. наук. б-ка ім. Н. Крупської». – Суми, 2012. – 30 с.

5. *Павло Сапухін* : біобібліографічний покажчик : до 105-річчя від дня народження / Сумська держ. обл. універс. наук. б-ка ; Сумський краєзн. музей. – Суми, 1998. – 52 с.

6. *Основні публікації професора П. П. Охріменка за 1940–1990 рр.* / Сумський державний педагогічний університет ім. А. С. Макаренка, Українське товариство охорони пам'яток історії та культури. – Суми : Б.в., 1991. – 23 с.

7. *Терлецький В.* З берегів Шостки: літературні пошуки і знахідки. Суми : Слобожанщина, 1995. 78 с.

8. *Садівничий В. О.* Публіцистично-художня діяльність Миколи Данька в контексті національного інформаційного простору 60–80-х років ХХ століття : дис. ... канд. наук із соц. комунік. : 27.00.04 / Київський національний університет. Київ, 2008. 220 с.

1. Rizun, V. V. (2003), *Masy: teksty lektzii* [Masses: texts of lectures], VVTs «Kyivskiy universytet», Kyiv, Ukraina.

2. Aref'ieva, H. V., Pobozhii S. I. and Kravchenko V. I. (1993), *Shevchenkiana v kolektsii Sumskoho ta Lebedynskoho khudozhnikh muzeiv : do mizhnarodnoho shevchenkivskoho sviata «V sim'i volnii, novii...»* [Shevchenkian in the collection of Sumy and Lebedin art museums: to the international Shevchenko holiday «In the free, new family ...»], Red.-vyd. viddil oblupravlinnia po presi, Sumy, Ukraina.

3. Zvahelska, O. (2014), «Shevchenko anniversaries in the periodicals of Sumy in the 1960s-1980s», *Zhurnalistska osvita na Sumshchyni: nabutky y problemy. Materialy Desiatoi mizhnar. nauk.-prakt. konf.* [Journalism Education in Sumy Region: gains and challenges : materials of the Ten International Scientific and Practical Conference], Sumy, SSU, May 14–15, 2014, pp. 26–32.

4. Lynnyk O. K. (2012), *Ivan Riabenko: biobibliografichnyi pokazhchyk* [Ivan Ryabenko: bio bibliographical index], Sumy, Ukraina.

5. Sumska derzh. obl. univers. nauk. b-ka ; Sumskyi kraiezn. muzei. (1998), *Pavlo Sapukhin : bibliohrafichnyi pokazhchyk: do 105-richchia vid dnia narodzhennia* [Pavlo Sapukhin: bibliographic index: to the 105th anniversary of his birthday], Sumy, Ukraina.

6. Sumskyi derzhavnyi pedahohichnyi universytet im. A. S. Makarenka, Ukrainske tovarystvo okhorony pam'iatok istorii ta kultury (1991), *Osnovni publikatsii profesora P. P. Okhrimenka za 1940–1990 rr.* [The main publications of Professor P. P. Okhrimenko for 1940–1990.], Sumy, Ukraina.

7. Terletskyi V. (1995), *Z berehiv Shostky: literaturni poshuky i znakhidky* [From Shostka's shores: literary searches and finds], Slobozhanshchyna, Sumy, Ukraina.

8. Sadivnychyy, V. (2008), *Mykola Danko publicistic and artistic activity in the context of the national information space of the 60's and 80's of the twentieth century*, PhD. Kyivskyi natsionalnyi universytet imeni Tarasa Shevchenka.

UDC 007 : 304 : 070

THE CHARACTER OF TARAS SHEVCHENKO IN THE PERIODICALS OF THE SUMY REGION IN THE 1950S AND 1980S

Zvahelska Oksana, PhD student,

Sumy State University, 2, Rymtsky-Korsakov St., Sumy, 40007, Ukraine, e-mail: oksana.zvag@gmail.com.

Introduction. Publicistic discourse of the second half of the XX century is a valuable source base for studying social-communicative practices in the subject of history and local lore. Despite the considerable attention to the mentioned issue, publications on local lore literature in local newspapers remain understudied.

Relevance and aim. The relevance of the research is defined by the need to study social-communicative practices of newspaper materials dealing with history and local lore. The aim is to study the influence of local lore materials about T. Shevchenko issued in the 1950s – 1980s in Sumy region newspapers, on the mass audience in terms of its socialization.

Methods. The following general scientific methods have been used: actualistic, descriptive, historical and biographical methods, as well as analysis, content analysis and others. The general scientific method of selection and systematization of materials has also been applied. The biographical method has made it possible to reconstruct the main stages of life and creative activity of Sumy region local lore specialists who wrote about T. Shevchenko.

Results. Materials about the life and creative activity of T. Shevchenko have been studied and grouped by the subject in order to analyze the poet's image in Sumy region periodicals in the 1950s–1980s. Newspapers «Leninska pravda», «Maiak komunizmu», «Radian-skyi prapor» issued in 1950–1989 have been characterized. Over eleven thousand issues of the mentioned periodicals have been studied. Three hundred fifty publications of different genres about the life and creative activity of T. Shevchenko have been identified, described and analyzed. It should be emphasized that anniversary years (1964 and 1989) saw a significant increase in the attention to T. Shevchenko. For example, in 1964 (150th birth anniversary) a total of sixty five materials were published in «Leninska pravda»; in 1989 (175th birth anniversary) – forty one materials.

Conclusions. The majority of materials are those about mass cultural events devoted to the Great Kobzar (102) and those aimed at honoring his memory (71). A significant number of publications is devoted to the life and creative activity (49) as well as the role of T. Shevchenko in the work of Sumy region artists (41). Less attention is given to his stay in the Sumy region (38) and his relations with the region's natives (29). The smallest number of materials is devoted to Shevchenko in the life of Sumy residents (20). The mentioned publications were prepared by 131 authors: writers, journalists, worker-peasant correspondents, young correspondents, local lore specialists, teachers, historians, museum workers, art experts, artists, amateur photographers and others.

Key words: *T. Shevchenko, journalism, local lore literature study, socialization.*

Стаття надійшла до редакції 19.02.2018